

บทที่ 8

สรุปสาระสำคัญจากการ ศึกษาจักรวาลวิทยา

เนื้อหาบทที่ 8

สรุปสาระสำคัญจากการศึกษาจักรวาลวิทยา

- 8.1 ความเชื่อเรื่องใครสร้างโลก
- 8.2 การแบ่งยุคในการอธิบายเรื่องโลก และจักรวาล
- 8.3 พระสูตรสำคัญในวิชาจักรวาลวิทยา
- 8.4 สรุปสาระสำคัญจากบทเรียน
- 8.5 สรุปสาระสำคัญวิชาจักรวาลวิทยา
- 8.6 พระพุทธเจ้าเป็นกัลยาณมิตรผู้ประเสริฐที่สุด

1. เรื่องการสร้างโลกเป็นความเชื่อที่มีมาช้านาน โดยปรากฏในคัมภีร์หรือคำสอนของศาสนาฝ่ายเทวนิยมหลายศาสนา ซึ่งแต่ละศาสนาก็แสดงถึงการสร้างโลกแตกต่างกันออกไป
2. การอธิบายเรื่องโลกและจักรวาลแบ่งออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคเทววิทยา ยุคอภิปรัชญา และยุควิทยาศาสตร์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ นักศึกษาสามารถอธิบายเปรียบเทียบการกำเนิดโลกของแต่ละศาสนาได้
2. เพื่อให้ นักศึกษาสามารถอธิบายเรื่องการกำเนิดโลกและจักรวาลในแต่ละยุคได้

บทที่ 8

สรุปสาระสำคัญจากการศึกษาจักรวาลวิทยา

ความนำ

เมื่อนักศึกษาได้เรียนรู้เนื้อหาครบทั้ง 7 บทแล้ว คงจะทำให้นักศึกษาเข้าใจเรื่องของกระบวนการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไปของจักรวาลอันเป็นวัฏจักรที่หมุนวนเวียนอยู่อย่างนี้ ไม่มีที่สิ้นสุด มนุษย์ สรรพสัตว์ และสรรพสิ่งทั้งหลาย ล้วนมีอันแตกดับ เสื่อมสลายไปตามกาลเวลา ไม่มีใครเลยที่จะรอดพ้นจากกลไกของวัฏจักรนี้ไปได้

การศึกษาจักรวาลวิทยานี้ ไม่ได้มุ่งเน้นเนื้อหาทางวิชาการที่อัดแน่นไปด้วยข้อมูล แต่มุ่งหวังเพียงเพื่อให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และเป็นแง่คิดในการดำรงชีวิตให้กับนักศึกษา ได้เข้าใจเรื่องการเกิดขึ้นของจักรวาลอันมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เห็นภาพของตัวเรา โลก และจักรวาลที่เราอาศัยนี้ว่า ไม่มีอะไรที่เที่ยงแท้แน่นอน อย่ามัวหลงเพลินอยู่ในโลกใบนี้ ควรใช้วันเวลาที่มีอยู่อย่างจำกัดให้คุ้มค่ามากที่สุด เพราะทุกสิ่งทุกอย่างล้วนจะต้องแตกทำลายไปในที่สุด

ในบทส่งท้ายนี้ นักศึกษาจะได้เรียนรู้เนื้อหาเพิ่มเติมในเรื่องที่จะทำให้ศึกษาเข้าใจเนื้อหาของวิชาจักรวาลวิทยาได้กว้างยิ่งขึ้น และสรุปสาระสำคัญของวิชาจักรวาลวิทยาในแต่ละบทเรียนที่นักศึกษาเรียนผ่านมาอีกครั้ง โดยมีรายละเอียดดังนี้

8.1 ความเชื่อเรื่องโครงสร้างโลก

เรื่องโครงสร้างโลก เป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของชาวโลกทั่วไป เป็นปัญหาที่มีการอธิบายไว้มากมาย ในหลายยุคหลายสมัย มีรายละเอียดแตกต่างกันไป ซึ่งในบทที่ผ่านมาได้กล่าวถึงการกำเนิดโลกจักรวาลและสิ่งมีชีวิตในทฤษฎีของพระพุทธศาสนาเป็นประเด็นสำคัญ รวมถึงกำเนิดโลกในทฤษฎีของวิทยาศาสตร์บ้าง แต่ไม่ได้กล่าวถึงเรื่องการกำเนิดโลกในทฤษฎีของศาสนาต่างๆ ดังนั้นเพื่อเป็นแนวทางในการประกอบความคิดเห็นของนักศึกษาให้มองโลกได้กว้างขึ้น ในที่นี้จะขอนำมากล่าว เพียงศาสนาหลักๆ และนำเสนอเนื้อหาเพียงคร่าวๆ พอให้เห็นเป็นตัวอย่างบ้างเท่านั้น

ศาสนาพราหมณ์

เมื่อพูดถึงโลกก็ต้องมีผู้สร้าง เพราะโลกไม่สามารถเกิดขึ้นลอยๆ ได้ ดังนั้นในศาสนาพราหมณ์จึงมีความเชื่อว่าการสร้างโลกเป็นหน้าที่ของพระเจ้า และพระเจ้าผู้ทำหน้าที่สร้างโลกได้แก่ พระพรหม

เมื่อพระพรหมสร้างโลกขึ้นมาแล้ว ระหว่างที่โลกกำลังดำเนินไปได้เกิดอธรรมมีอำนาจเหนือธรรมะทำให้เกิดกลียุค เต็มไปด้วยความวุ่นวาย ความทุกข์เดือดร้อนนานาประการ เมื่อภาวะเช่นนี้เกิดขึ้นก็เป็นหน้าที่ของพระวิษณุที่จะอวตารมาในโลกมนุษย์ เพื่อพิทักษ์ธรรม โดยได้เป็นนารายณ์ 10 ปาง อวตารมาคุ้มครองโลก คอยดูแลให้ชีวิตในโลกดำเนินไปตามปกติ

เมื่อโลกดำเนินไป ชีวามัน (วิญญาน) ที่ยังไม่หลุดพ้นก็เวียนว่ายตายเกิดหลายภพหลายชาติจนไม่ได้พักผ่อน ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของพระศิวะ หรือพระอิศวรที่จะต้องทำลายโลก เพื่อให้ชีวามันที่ยังไม่หลุดพ้นเหล่านี้ได้พักผ่อน

เมื่อโลกถูกทำลาย ชีวามันจะสลับสไลไปชั่วคราว ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิด ครั้นถึงเวลาอันสมควร พระพรหมก็จะสร้างโลกขึ้นมาใหม่ ชีวามันที่สลับสไลไปชั่วคราวก็จะได้ร่างใหม่ ซึ่งจะเป็นอะไรนั้นขึ้นอยู่กับกรรมที่ทำไว้ในสมัยที่เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในโลกเก่า เช่น เป็นกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ จัณฑาล เป็นต้น

ศาสนาคริสต์

ศาสนาคริสต์สอนว่า พระเยซูคริสต์ทรงสร้างโลกและสรรพสิ่งจากความว่างเปล่า คือ มิได้สร้างจากสิ่งที่มีอยู่แล้วหรือจากวัตถุใดๆ พระองค์ทรงสร้างด้วยพระดำรัส ด้วยฤทธิ์อำนาจของพระองค์

มีกล่าวไว้ในพระคัมภีร์อย่างชัดเจนว่า สรรพสิ่งทั้งปวงรวมทั้งโลกและมนุษย์ เกิดจากการสร้างของพระเจ้าทั้งสิ้น ในคัมภีร์ได้กล่าวถึงการสร้างของพระองค์ตามลำดับดังนี้

วันที่ 1	ทรงสร้างขอบเขตของโลก บันดาลให้มีกลางวันและกลางคืน
วันที่ 2	ทรงสร้างท้องฟ้า
วันที่ 3	ทรงสร้างแผ่นดิน ทะเล แล้วบันดาลให้เกิดพืชบนแผ่นดิน
วันที่ 4	ทรงให้มีดวงสว่างเพื่อแยกกลางวันกับกลางคืน และเป็นเครื่องหมายบอกฤดู วัน เดือน ปี (ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดวงดาวต่างๆ)
วันที่ 5	ทรงสร้างสัตว์ในทะเลและสัตว์ในอากาศ
วันที่ 6	ทรงสร้างสัตว์บนแผ่นดินตามชนิดของมัน แล้วทรงสร้างมนุษย์ชายหญิงให้เป็นเจ้าของสิ่งต่างๆ เหล่านั้น
วันที่ 7	เป็นวันบริสุทธิ์ ที่ทรงหยุดพักจากการงานทั้งสิ้น

ศาสนาฮินดู

ในศาสนาฮินดูกล่าวว่า วันแรกที่พระเจ้าเริ่มสร้างโลกเป็นวันอาทิตย์ วันหยุดสร้างสิ่งทั้งปวงจึงเป็นวันเสาร์ แต่ในศาสนาคริสต์ พระเจ้าเริ่มสร้างโลกตั้งแต่วันจันทร์ เพราะฉะนั้นวันหยุดจึงเป็นวันอาทิตย์ พระเจ้าทรงสร้างสรรพสิ่งเสร็จในเวลา 6 วันเท่านั้น ทั้งนี้เพราะการสร้างโลกมิได้เป็นสิ่งที่ง่ายลำบากสำหรับพระองค์ เพียงแต่พระองค์ประสงค์ให้มีอะไรเกิดขึ้น สิ่งนั้นก็เกิดขึ้นทันที

เมื่อพระเจ้าสร้างโลกแล้ว ทรงคอยดูแลโลก จึงทรงประทับอยู่ทุกหนแห่ง แต่โลกก็ไม่ใช่พระองค์ เนื่องจากผู้สร้างทรงเป็นจริง โลกนี้จึงเป็นจริงด้วย แต่ก็ไม่ใช่จริงแท้ มีอยู่ชั่วคราว สักวันหนึ่งจะถูกทำลาย แต่จะเป็นเมื่อไรไม่มีใครทราบ นอกจากพระเจ้าเท่านั้น

ศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามสอนว่า พระอัลเลาะห์ทรงสร้างโลกและสรรพสิ่ง ในคัมภีร์อัลกุรอานกล่าวว่า พระอัลเลาะห์ทรงสร้างท้องฟ้า แล้วทรงบันดาลให้มีกลางวันกลางคืน สร้างพืชพันธุ์ และสรรพสิ่งต่างๆ อันมีอยู่ระหว่างสวรรค์กับพื้นดินนั้น ได้แก่ ต้นไม้ ภูเขา ลำน้ำและทุ่งหญ้า สรรพสิ่งและสรรพสัตว์ และสร้างมนุษย์ให้เป็นใหญ่ในสิ่งเหล่านั้น รวมเวลาทั้งหมด 6 วัน

ในนิกายซุนนี มีคัมภีร์มิสคาต ซึ่งเป็นอรรถกถาของคัมภีร์อัลกุรอาน บอกถึงรายละเอียดการสร้างโลกเพิ่มเติมว่า

วันเสาร์ ทรงสร้างแผ่นดิน

วันอาทิตย์ ทรงสร้างภูเขา

วันจันทร์ ทรงสร้างต้นไม้

วันอังคาร ทรงสร้างสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลาย

วันพุธ ทรงสร้างสิ่งที่ดีทั้งปวง

วันพฤหัสบดี ทรงสร้างสัตว์อื่นๆ

วันศุกร์ ทรงสร้างมนุษย์คนแรก แล้วทรงหยุดสร้าง

ด้วยเหตุนี้ทางศาสนาอิสลามจึงถือว่า วันศุกร์เป็นวันพระ

พระอัลเลาะห์ทรงเป็นอมตะ ดำรงอยู่ตลอดกาล แต่สิ่งที่พระองค์สร้างขึ้นนั้นดำรงอยู่เพียงชั่วคราว สักวันหนึ่งพระอัลเลาะห์จะทรงทำลาย ส่วนจะเป็นเมื่อไรนั้น พระอัลเลาะห์เท่านั้นที่ทรงทราบ โลกแม้จะยังไม่ถูกทำลาย ก็ต้องขึ้นอยู่กับพระเจ้าตลอดเวลา จะไม่มีอะไรบังเกิดขึ้นได้เลย ถ้าไม่ใช่ความประสงค์ของพระองค์

จากข้อมูลดังกล่าว ทำให้ได้ข้อสรุปว่า ทุกศาสนากล่าวว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก แต่ละศาสนาก็มีพระเจ้าคนละองค์ ซึ่งทำให้เกิดข้อขัดแย้งกันเองว่า ใครเป็นผู้สร้างกันแน่ นั่นไม่ใช่ประเด็นสำคัญในการนำเสนอเรื่องนี้ ที่นำเสนอเพียงอยากให้ทราบแนวคิดในศาสนาต่างๆ เพื่อเสริมความรู้ให้เห็นภาพความรู้ในพระพุทธศาสนาเด่นชัดขึ้น พระพุทธศาสนาไม่มีวัตถุประสงค์ให้ค้นหาผู้สร้างโลก แต่มุ่งให้ค้นหาความจริงของโลก ที่ตกอยู่ในกฎไตรลักษณ์ซึ่งมีอันต้องเสื่อมสลายไปในที่สุด และเพื่อให้หลุดพ้นจากกฎไตรลักษณ์ดังกล่าว เราจึงต้องเร่งกระทำแต่ความดีให้ยิ่งๆ ขึ้นไป

8.2 การแบ่งยุคในการอธิบายเรื่องโลก และจักรวาล

มนุษย์เกิดขึ้นมาพร้อมกับความไม่รู้ที่ห่อหุ้มอยู่ในจิตใจ มนุษย์ทุกยุคทุกสมัยพยายามแสวงหาความรู้ในเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกใบนี้ให้กับตัวเอง เรื่องการกำเนิดของโลกและจักรวาล นับว่าเป็นเรื่อง น่าสนใจเรื่องหนึ่ง ที่มีผู้พยายามอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของโลกและจักรวาลในลักษณะที่แตกต่างกันไป สำหรับเนื้อหาในส่วนนี้จะนำเสนอ ยุคในการอธิบายเรื่องโลกและจักรวาล ที่มีนักปรัชญาได้จัดแบ่งไว้ เพื่อให้ทราบว่า มีการจัดแบ่งยุคกันอย่างไร และพระพุทธศาสนาจัดอยู่ในยุคใด

นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสชื่อ ออกุสต์ กอมต์ (August Comte) บิดาแห่งวิชาสังคมวิทยา ได้แบ่งช่วงพัฒนาการของคำอธิบายปรากฏการณ์ของโลกและจักรวาลออกเป็น 3 ยุค คือ

1. ยุคเทววิทยา (Theological Stage) เป็นยุคแรกที่นักศาสนอธิบายการกำเนิดปรากฏการณ์ของโลกและมนุษย์โดยเน้นว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก คำสอนศาสนาเหล่านี้มีอิทธิพลมากในยุคนี้ ดังเช่นศาสนาพราหมณ์ในสมัยของพระพุทธเจ้าสอนว่า พระพรหมสร้างโลก หรือหลายๆ ศาสดาที่กล่าวมาแล้วข้างต้นก็จัดอยู่ในยุคเทวนิยม

2. ยุคอภิปรัชญา (Metaphysical stage) เป็นยุคที่นักปรัชญาให้คำอธิบายเรื่องกำเนิดและปรากฏการณ์ของโลกและมนุษย์ โดยกล่าวถึงว่า สรรพสิ่งเกิดจากกฎธรรมชาติ แต่กฎเหล่านั้นเป็นนามธรรม ที่รู้ได้ด้วยการคาดคิดตามหลักตรรกศาสตร์ ในยุคนี้ปรัชญามีอิทธิพลต่อความเชื่อของมนุษย์ แม้แต่ศาสนาก็พยายามผูกมิตรกับปรัชญา ดังที่ศาสนาคริสต์ได้นำเอาปรัชญาของพลาโตและอริสโตเติลมาช่วยอธิบายตีความคัมภีร์ไบเบิล พระพุทธศาสนาในอินเดียได้พัฒนาไปเป็นสำนักพุทธปรัชญาทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายาน

3. ยุควิทยาศาสตร์ (Scientific Stage) เป็นยุคที่นักวิทยาศาสตร์ให้คำอธิบายเรื่องการกำเนิดและปรากฏการณ์ของโลกและมนุษย์ โดยการกล่าวอ้างข้อมูลในเชิงรูปธรรมที่ได้มาจากการสังเกต และพิสูจน์ทดลอง ยุคนี้เริ่มต้นเมื่อ 400 ปีที่แล้ว และสืบต่อเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน อันที่จริงวิทยาศาสตร์ได้เจริญ

เติบโตภายใต้ร่มเงาของปรัชญาเป็นเวลากว่าพันปี นักปรัชญา เช่น อริสโตเติล เดมอคริตุส ต่างก็พูดเรื่องวิทยาศาสตร์ที่พวกเขาเรียกว่า ปรัชญาธรรมชาติ แม้นักปรัชญาจะพูดเรื่องวิทยาศาสตร์ไว้อย่างมีระบบ แต่ทว่าปรัชญาธรรมชาติของพวกเขา ก็ยังไม่เป็นวิทยาศาสตร์ เพราะยังเป็นเพียงทฤษฎีที่ขาดการสนับสนุนด้วยการสังเกตและพิสูจน์ทดลอง

การอธิบายเรื่องโลกและจักรวาลทั้ง 3 ยุคนั้น ปัจจุบันเรากำลังอยู่ในโลกยุควิทยาศาสตร์ ที่อาศัยการสังเกต และการทดลองเพื่อหาคำตอบจากธรรมชาติออกมาเป็นรูปธรรม ทำให้คำพูดของนักวิทยาศาสตร์มีความน่าเชื่อถือมากกว่ายุคใดๆ ส่วนพระพุทธศาสนาแม้จะถูกจัดอยู่ในยุคของปรัชญาที่อยู่ท่ามกลางนักปรัชญาที่เกิดขึ้นมากมาย แต่พระพุทธศาสนาก็มีจุดยืนที่เด่นชัดของตัวเอง โดยเฉพาะคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น มีเหตุผลเข้ากับหลักการทางวิทยาศาสตร์ และสามารถพิสูจน์หาคำตอบในสิ่งที่พระองค์ตรัสได้อีกด้วย ถ้าจะว่าไปแล้วพระพุทธศาสนาน่าจะเป็นศาสนาที่จัดอยู่นอกเหนือยุคใดๆ หรือจัดอยู่ในยุคแห่งความจริงตลอดกาล ที่รอการพิสูจน์มากกว่า

8.3 พระสูตรสำคัญในวิชาจักรวาลวิทยา

ในเนื้อหาวิชาจักรวาลวิทยาที่นักศึกษาเรียนผ่านมามีทั้ง 7 บท สารสำคัญที่น่าเสนอนั้น ส่วนใหญ่นำมาจากพระสูตรที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระไตรปิฎก บางพระสูตรตรัสเรื่องจักรวาลโดยตรง บางพระสูตรให้นัยแฝงไว้ ต้องอาศัยการตีความบ้าง ในส่วนที่คณะผู้จัดทำตำราได้นำเสนอเนื้อหาไปนั้น ส่วนใหญ่จะใช้ในแง่ที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในพระสูตร แล้วนำมาเรียบเรียงประกอบเป็นเนื้อหา ร่วมกับเนื้อหาบางส่วนจากตำราที่พระอรรถกถาจารย์บันทึกไว้ เพื่อให้เนื้อหาวิชาจักรวาลวิทยาครบถ้วน สมบูรณ์มากขึ้น

พระสูตรที่ใช้ประกอบเนื้อหาวิชาจักรวาลนี้มีอยู่หลายพระสูตร แม้นักวิชาการที่ศึกษาเรื่องจักรวาลวิทยาในพระพุทธศาสนาก็มักจะอ้างถึงพระสูตรเหล่านี้ ในที่นี้จะขอกล่าวเฉพาะพระสูตรสำคัญที่ทำให้เข้าใจเรื่องของการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไปของโลกและจักรวาลได้อย่างชัดเจน ซึ่งมีอยู่ 3 พระสูตร คือ อัคคัญญสูตร จักกวัตติสูตร และสุริยสูตร ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

อัคคัญญสูตร

พระสูตรนี้ใช้ประกอบเนื้อหาหลักในบทที่ 4 เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยเรื่องการทำเนิดมนุษย์ สรรพสิ่งทั้งหลายในจักรวาล และโลก ซึ่งเป็นประเด็นรองของพระสูตรนี้ แต่สามารถนำมาใช้ประกอบเนื้อหาได้อย่างสมบูรณ์ นักศึกษาควรจะทราบเนื้อหาในพระสูตรทั้งหมด ซึ่งจะสรุปย่อเฉพาะใจความสำคัญ ดังนี้

พระสูตรนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแก่สามเณรวาเสฏฐะ และสามเณรภารทวาชะ ณ บุพพาราม ปราสาทของนางวิสาขา กรุงสาวัตถี ทรงปรารภเหตุที่สามเณรทั้งสองออกบวชจากตระกูลพราหมณ์ ถูกพวกพราหมณ์ดูต่ำ ที่สามเณรบวชในสำนักพระศาสดา และยกวาทีขึ้นแสดงข่ม่ว่า พวกพราหมณ์เป็นวรรณะประเสริฐที่สุด เกิดจากปากพระพรหม วรรณะอื่นต่ำทรามกว่า และถือว่าชาติกำเนิดเป็นเครื่องตัดสินความประเสริฐของมนุษย์ พระพุทธองค์ทรงคัดค้านวาทะของพวกพราหมณ์ ทรงแสดงให้เห็นว่า ความประเสริฐและความต่ำทรามนั้นอยู่ที่ความประพฤติของมนุษย์ โดยมีธรรมเป็นเครื่องตัดสินคนในวรรณะต่างๆ เมื่อออกบวชในพระพุทธศาสนาแล้ว ย่อมเชื่อว่าเป็นผู้เกิดจากกรรมเสมอกันหมด นี่เป็นประเด็นสำคัญที่พระองค์ทรงชี้ให้เห็นในพระสูตรนี้ คนเรานั้นจะประเสริฐได้ด้วยธรรม คือความประพฤติอันดีงาม

ส่วนข้อความในพระสูตรที่จะกล่าวโดยสรุปต่อไปนี้ พระองค์ทรงขยายความเพื่อให้เห็นภาพการเกิดขึ้นของพวกพราหมณ์ที่ไม่รู้ชาติกำเนิดที่แท้จริงของตน ในส่วนนี้เองที่นำมาใช้ประกอบเนื้อหาในบทที่ 4 ซึ่งมีส่วนอย่างสำคัญทำให้เราเห็นวิวัฒนาการการเกิดขึ้นของโลกและมนุษย์

พระองค์จึงทรงแสดงเรื่องการทำเนิมนุษย์ในยุคแรก ซึ่งเกิดจากพวกพรหมที่หมดบุญลงมากินจวนดิน กินมากเข้ากายก็หยาบ จากนั้นก็มีวิวัฒนาการในด้านต่างๆ เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านอาหาร การพัฒนาด้านร่างกาย การสร้างบ้านเรือน การประกอบอาชีพ เป็นต้น

จากมนุษย์ยุคแรกที่มีไม่มากนัก ยังแยกกันอยู่ เวลาผ่านไปมนุษย์มีมากขึ้นและอยู่รวมกันเป็นหมู่เป็นสังคม เมื่อกาลเวลาผ่านไปนานเข้า ความต้องการปัจจัยด้านต่างๆ มากขึ้น อภิสรรพเกิด มีการแก่งแย่งปัจจัย 4 เกิดข้อพิพาทขึ้น มีความจำเป็นต้องหาผู้ที่มีความสามารถที่จะปกครองหมู่คณะได้ วรรณะกษัตริย์คือผู้ที่ใหญ่ในเขตแดนจึงเกิดขึ้น คนบางเหล่าออกบวชมุ่งปฏิบัติธรรมล้างบาป วรรณะพราหมณ์จึงเกิดขึ้น บางพวกมีครอบครัวประกอบกิจการงาน คนพวกนี้จัดอยู่ในวรรณะแพศย์ ส่วนพวกที่ทำกราลสัตว์ ทำไร่ไถนา คนเหล่านี้จัดอยู่ในพวกศูทร ซึ่งตรงนี้แสดงให้เห็นว่าแม้ในหมู่ที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน พวกพราหมณ์ก็ไม่ใช่วรรณะที่ประเสริฐสุด

ก่อนจบพระธรรมเทศนาพระพุทธองค์ทรงสรุป ทรงสรรเสริญธรรมว่าประเสริฐที่สุดในชาตินี้ และชาติหน้า ทุกวรรณะหากประพฤติชั่วก็ไปอบาย ปฏิบัติธรรมก็บรรลุนิพพานได้ ธรรมเป็นเครื่องตัดสินและธรรมเป็นของประเสริฐสุด ผู้สิ้นอาสวกิเลสแล้ว เป็นผู้ประเสริฐสุดในวรรณะทั้งสี่ ผู้ที่สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ เป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่เทวดา และมนุษย์ทั้งปวง

ที่นำมาแสดงนี้เป็นบทสรุปภาพรวมของเนื้อหาจากอัครคัมภีร์สูตรเพื่อให้นักศึกษาทราบเนื้อหาทั้งหมดของพระสูตร จะได้เข้าใจประเด็นสำคัญของพระสูตรที่พระองค์ทรงอยากให้ผู้ฟังได้รับรู้ และนำไปเป็นข้อคิดในการฝึกฝนตนเองต่อไป หากสนใจสามารถอ่านเพิ่มเติมได้จากพระสูตรและอรรถกถาแปล ที่มณีกายปาฎิโกวรรค เล่ม 15 หน้า 145

จักกวัตติสูตร

พระสูตรนี้ใช้ประกอบเนื้อหาบทที่ 5 เนื้อความในพระสูตรแสดงให้เห็นถึงความเสื่อมถอยของอายุมนุษย์อันเนื่องมาจากศีลธรรม ซึ่งเป็นประเด็นรองในพระสูตรนี้ แต่พระสูตรนี้มีสาระสำคัญที่พระพุทธองค์ตรัสไว้่นอกจากนี้ดังนี้

พระพุทธองค์ทรงแสดงพระสูตรนี้แก่พระภิกษุทั้งหลาย ณ เมืองมาตุลาในแคว้นมคธ ทรงปรารภเหตุแห่งการแสดงธรรมตามโอกาส เมื่อตรัสเรียกพระภิกษุทั้งหลายมาแล้ว ทรงแสดงธรรมมีใจความว่า ภิกษุทั้งหลายให้มิตนเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่าพึ่งสิ่งอื่น แล้วทรงแสดงวิธีที่จะพึ่งตนเอง พึ่งธรรม โดยให้พิจารณาสติปัฏฐาน 4 และแนะนำให้ไปยังที่โคจรเพื่อปฏิบัติตามที่พระองค์แนะนำ มารก็จะไม่ได้ช่องทางในการขัดขวาง บุญก็เจริญขึ้น เพราะเหตุที่ยึดมั่นในธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล

จากนั้นพระองค์ทรงยกตัวอย่างขึ้นแสดง มีใจความสรุปว่า มีพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า ทัพพะเนมิ เป็นราชาผู้ปกครองโดยธรรม ทรงเป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีอาณาจักรกว้างใหญ่ สมบูรณ์ด้วยแก้ว 7 ประการ กาลเวลาผ่านไปหลายพันปี พระองค์ทรงเรียกนายทหารมา สั่งให้เฝ้าดูจักรแก้วของพระองค์ ถ้ามีการถอยเคลื่อนให้แจ้งความนั้นแก่พระองค์ เวลาผ่านไปอีกหลายพันปี จักรแก้วเคลื่อน ทหารนั้นจึงไปแจ้งความที่จักรแก้วเคลื่อนนั้นแก่พระเจ้าจักรพรรดิทัพพะเนมิ

พระเจ้าจักรพรรดิตรัสเรียกราชโอรสองค์โตมา ทรงมอบราชสมบัติ แล้วออกผนวชเป็นฤๅษี เมื่อผนวชได้ 7 วัน จักรแก้วก็อันตรธานไป พระราชาผู้พึ่งครองราชย์เสียพระทัย จึงเข้าไปกราบทูลพระราชฤๅษีทรงแนะนำให้ประพตจักกวัตติสูตรคือข้อปฏิบัติสำหรับพระเจ้าจักรพรรดิ เมื่อพระราชาปฏิบัติตามจักกวัตติสูตรแล้ว ในวันขึ้น 15 ค่ำ จักรแก้วก็บังเกิดขึ้น จากนั้นพระราชาทรงปกครองทวีปทั้ง 4 โดยธรรม

กาลเวลาผ่านไปยาวนานหลายพันปี พระราชาแต่ละพระองค์ทรงทอดจักกวัตติสูตรเรื่อยมา จนกระทั่งถึงยุคพระราชาพระองค์หนึ่ง เมื่อจักรแก้วจะเคลื่อน จึงเรียกพระราชโอรสองค์โตมาแล้ว ราชากิเชกให้เป็นพระราชา พระองค์ทรงผนวชเป็นพระราชฤๅษีตามราชประเพณีที่ทำสืบต่อกันมา เมื่อผนวชแล้วไม่นานจักรแก้วก็อันตรธาน พระราชาผู้พึ่งทรงราชากิเชกเสียพระทัย แต่มิได้ไปพบพระราชฤๅษีดังพระราชพระองค์ก่อนๆ ทรงปกครองบ้านเมืองตามความเห็นของตน ไม่ได้ประพตตามจักกวัตติสูตร ความเจริญของบ้านเมืองจึงเสื่อมถอยลง อกุศลกรรมก็มากขึ้น

เมื่อพระราชาไม่พระราชทานทรัพย์ ความขัดสนก็แพร่หลายไปทั่วเมือง เมื่อความขัดสนแพร่หลาย ก็เกิดการลักขโมย เมื่อขโมยเกิดขึ้นก็มีการปาณาติบาต ฆ่าคนทำผิด เมื่อการฆ่าเกิดขึ้น อายุคนก็เริ่มเสื่อมถอยลงเรื่อยๆ จาก 80,000 ปี จนกระทั่งเหลือ 10 ปี ด้วยอำนาจแห่งอกุศลกรรม เมื่ออายุ 10 ปี หลังจากมีการฆ่าฟันทำลายล้างครั้งใหญ่ บางพวกหนีเข้าป่าสมานานุสสุธรรมให้ยิ่งๆ ขึ้นไป อายุขัยของมนุษย์ก็เพิ่มขึ้นตามลำดับจาก 10 ปี จนถึง 80,000 ปี

ในยุคที่มนุษย์มีอายุ 80,000 ปี จะมีพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า ลังชะ บังเกิดขึ้นปกครองทวีปทั้ง 4 และในสมัยเดียวกันนั้นพระพุทธเจ้าพระนามว่า พระศรีอาริยเมตไตรยจะมาบังเกิดขึ้น ยังโลกนี้ให้สว่างไสวด้วยแสงแห่งธรรมอีกครั้งหนึ่ง พระเจ้าลังชะจักทรงบวชในสำนักของพระศาสดาพระองค์นั้นเมื่อบวชแล้วก็ทรงประพฤติธรรม ได้บรรลุธรรมนั้น

เมื่อทรงแสดงตัวอย่างจบลง พระพุทธองค์ตรัสสรุปให้พระภิกษุ มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง ให้เจริญสติปัญญา ประพฤติธรรมในที่ใคร่ตามประเพณีสืบปฏิบัติมา จะทำให้เจริญด้วย อายุ วรรณะ สุขะ โภคะ พละ และทรงแสดงวิธีปฏิบัติเพื่อควมมีอายุ วรรณะ สุขะ โภคะ พละ

สุดท้ายพระองค์ทรงแสดงถึงกำลังของมารที่ข่มได้ยาก และตรัสว่า การที่จะทำให้บุญเจริญขึ้นได้ ต้องยึดมั่นในกุศลธรรมทั้งหลาย

ที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นเนื้อหาโดยสรุปของจกักรัตติสูตร ที่พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับการประพฤติกุศลกรรมที่ต้องทำสืบเนื่องกันไป เพราะการยึดมั่นในกุศลธรรมย่อมยังบุญให้เจริญขึ้น ส่วนเนื้อหาที่พระองค์ทรงยกตัวอย่างของพระเจ้าจักรพรรดิ ที่กล่าวถึงความเสื่อมถอยของอายุมนุษย์ ในส่วนนั้นเองที่นำมาประกอบเนื้อหาในบทเรียน ซึ่งนักศึกษาสามารถหาอ่านเพิ่มเติมได้ในพระสูตรและอรรถกถาแปล ทิมนิกาย ปาฏิกวรรค เล่ม 15 หน้า 99

สุริยสูตร

พระสูตรนี้ใช้ประกอบเนื้อหาในบทที่ 6 เนื้อความในพระสูตรแสดงให้เห็นถึงการแตกทำลายของโลกและจักรวาล ซึ่งค่อนข้างตรงประเด็นในการนำเสนอประกอบเนื้อหาวิชาจักรวาลวิทยา โดยประเด็นหลักในพระสูตรนี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงถึงความไม่เที่ยงของสังขาร ความเสื่อมสลายของตัวเรา โลกและจักรวาล เราควรเบื่อหน่าย คลายกำหนด ซึ่งขอนำเสนอรายละเอียดของเนื้อหาในพระสูตรนี้ โดยสรุปดังต่อไปนี้

พระองค์ทรงแสดงพระสูตรนี้แก่พระภิกษุทั้งหลาย ณ อัมพปาลิวัน ใกล้พระนครเวสาฬะ ทรงปรารภเหตุแห่งการแสดงธรรมตามโอกาส แล้วตรัสเรียกพระภิกษุทั้งหลายมา ทรงแสดงธรรมให้พระภิกษุทั้งหลายเบื่อหน่ายในสังขารที่ไม่ยั่งยืน ไม่น่าชื่นชม ควรเบื่อหน่ายคลายกำหนด ควรหลุดพ้น แล้วพระองค์ทรงแสดงให้เห็นการแตกทำลายของจักรวาล ตั้งแต่เกิดพระอาทิตย์ดวงที่ 2 กระทั่งพระอาทิตย์ดวงที่ 7 ปรากฏขึ้น กาลเวลาผ่านไปอีกยาวนาน แม่น้ำเล็กจนถึงมหาสมุทรใหญ่ย่อมแห้งลง แผ่นดินใหญ่และเขาสีเนรลุกเป็นไฟ ถูกเผาไหม้จนไม่เหลือแม้แต่ซี่เก้าหรือเขม่าตามลำดับ พระองค์ทรงแสดงให้เห็นว่า แม้แต่สิ่งที่ยิ่งใหญ่อย่างแผ่นดินและเขาสีเนรลุกยังถูกเผาไหม้ทำลาย แม้สังขารร่างกายของเราก็ไม่ยั่งยืน ย่อมเสื่อมสลายไปเช่นกัน ควรเบื่อหน่ายคลายกำหนด สิ่งเหล่านี้แม้บอกไปก็ไม่มีใครเชื่อ นอกจากอริยสาวกผู้รู้เห็นด้วยญาณทัสสนะ

เมื่อตรัสเรื่องการทำลายของโลกและจักรวาลจบลง ทรงยกเรื่องสุเนตตศาสดา ผู้ปราศจากกาม มีสาวกหลายร้อยคน แสดงธรรมแก่สาวกเพื่อไปพรหมโลก เมื่อสาวกละโลกแล้ว สาวกใดที่รู้ทั่วถึงธรรม บางพวกไปบังเกิดในพรหมโลก บางพวกเกิดในสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตติ นิมมานรติ ดุสิต ยามา ดาวดึงส์ จาตุมหาราชิกา บางพวกเป็นกษัตริย์ เป็นพราหมณ์ เป็นคฤหบดีมหาศาล ตามกำลังแห่งการศึกษาศาสนา แม้สุเนตตศาสดาเองเมื่อละโลกแล้วก็บังเกิดในพรหมโลก กาลเวลาผ่านไปยืดยาวนาน โลกก็เจริญ เสื่อมอยู่ อย่างนั้น สุเนตตศาสดาบางครั้งมาเกิดในชั้นมหาพรหม บางครั้งก็เกิดเป็นท้าวลักกะ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระพุทธองค์ทรงชี้ให้เห็นว่า แม้สุเนตตศาสดาจะมีอายุยืนนานดำรงอยู่อย่างนั้น แต่ก็ไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ ความมีโรค ความตาย ความเศร้าโศกเสียใจ ตราบใดที่ยังไม่ตรัสรู้ ไม่แทงตลอดในธรรม ก็ต้องเป็นอยู่อย่างนั้น

จากพระสูตร ทำให้เราได้ข้อคิดมากมายหลายประการ ซึ่งตรงกับวัตถุประสงค์ของการเรียนวิชา จักรวาลวิทยา โดยเฉพาะประเด็นสำคัญเรื่องของความไม่เที่ยงของสังขาร ของสรรพสัตว์ สรรพสิ่งทั้งหลาย แม้จะยิ่งใหญ่เพียงใด ก็ต้องแตกทำลายหมด เราควรจะเบื่อหน่าย คลายจากความยึดมั่นถือมั่น หมั่น ฝึกฝนอบรมตน ให้พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไป หากนักศึกษาสอนใจจะศึกษา เพิ่มเติมจากพระสูตรจริง สามารถหาอ่านได้จาก พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคุตตรนิกาย ลัตตกนิบาต เล่ม 24 หน้า 342

จากพระสูตรทั้ง 3 ที่กล่าวถึง ทำให้เราได้ข้อคิดจากเนื้อหาในพระสูตรทั้งหมดมากขึ้น แม้โดยตัว เนื้อพระสูตรจะไม่ใช่ประเด็นที่เกี่ยวกับวิชาจักรวาลโดยตรง แต่สามารถสรุปให้เห็นภาพของการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไปของโลกและจักรวาลได้

8.4 สรุปสาระสำคัญจากบทเรียน

ในหัวข้อนี้ นักศึกษาจะได้ทบทวนบทเรียน โดยการสรุปสาระสำคัญวิชาจักรวาลในแต่ละบทที่ นักศึกษาได้ศึกษาผ่านมามากครั้ง ดังนี้

บทที่ 1 นำเสนอความเข้าใจพื้นฐาน ก่อนการเรียนวิชาจักรวาลวิทยา ซึ่งเริ่มต้นด้วยการอธิบาย เรื่องความเห็นผิดคิดว่าโลกนี้ โลกหน้าไม่มี เพื่อชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญของสัมมาทิฐิ หากเชื่อว่า เรื่องโลกนี้ โลกหน้า ไม่มีแล้ว จะส่งผลให้กระทำอกุศลกรรม มีความเดือดร้อนทั้งชาตินี้ และชาติหน้า มีความทุกข์ ทรมานในนรก โอกาสที่จะได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ยืดยาวไกลออกไป เมื่อไม่ได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โอกาสที่จะพ้นทุกข์ก็เป็นไปได้ยาก เพราะตนได้สั่งสมความเข้าใจผิดไว้ในจิตมากมาย ยิ่งมีความเห็นผิดมาก ก็ยิ่งทำชั่วมาก ทับทวียิ่งขึ้นเรื่อยๆ ต่อเมื่อใดได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ก็จะทรงแสดงธรรม ยังความสว่างไสวให้เกิดขึ้นภายในจิตใจ ล้างเชื้อแห่งมิจฉาทิฐิให้หมดไป ใจก็ใส หมดกิเลสได้ในที่สุด

นอกจากนี้ยังนำเสนอแหล่งที่มาของความรู้ในวิชาจักรวาลวิทยาที่พระองค์ทรงค้นพบจากการฝึกจิตจนเกิดวิชา 3 คือ ระลึกชาติได้ รู้การเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์โลก และสามารถปราบกิเลสให้หมดสิ้นไปได้ ซึ่งวิชาทั้ง 3 นี้ เป็นวิธีที่จะไปศึกษาและพิสูจน์เรื่องจักรวาลวิทยา และปราบกิเลสให้หมดสิ้นไป ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีก

บทที่ 2 เราศึกษาว่า จักรวาล โลก สรรพสัตว์ สรรพสิ่งทั้งหลายเกิดจากการรวมตัวของธาตุทั้งสี่ โดยที่มนุษย์และสัตว์มีธาตุเป็นองค์ประกอบ 6 ธาตุ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ อากาศธาตุ และวิญญาณธาตุ ส่วนสรรพสิ่งทั้งหลายเกิดจากการประชุมรวมกันของธาตุ 4 ซึ่งธาตุทั้งหลายเหล่านี้ตกอยู่ในกฎไตรลักษณ์ มีความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริง จะต้องมีวันเสื่อมสลายไปในที่สุด แม้แต่จักรวาล โลก มนุษย์และสรรพสัตว์ สรรพสิ่งทั้งหลาย ก็ย่อมเสื่อมสลายไปในที่สุด ดังนั้นจึงไม่ควรยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวง เพราะการยึดมั่นถือมั่นย่อมนำมาซึ่งความทุกข์ เราควรมองสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริงว่า ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนประกอบขึ้นมาจากธาตุ แม้ตัวเราก็ประกอบจากธาตุ ควรเบี่ยงหน่ายในสังขารร่างกายนี้เร่งทำความดีให้พ้นจากทุกข์ไปสู่ฝั่งแห่งนิพพานให้ได้

บทที่ 3 เราศึกษาโครงสร้างของจักรวาล อันประกอบขึ้นจากการรวมตัวของธาตุ ซึ่งจักรวาลที่เราอยู่อาศัยมีไม่เพียงจักรวาลเดียวเท่านั้น แต่ยังมีจักรวาลนับไม่ถ้วน ที่เรียกว่า อนันตจักรวาล และในจักรวาลที่มากมายนั้น จะมีองค์ประกอบที่เหมือนกันทุกประการ จักรวาลเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์โลกทั้งหยาบและละเอียดจำนวนมาก ที่เรามองเห็นและมองไม่เห็น มีอยู่ถึง 31 ภูมิด้วยกัน แต่ละภพภูมิมีความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน ตามลักษณะบุญและบาปที่เกิดจากการกระทำของตนในครั้งเป็นมนุษย์ และมนุษย์สกุณเป็นศูนย์กลางของการทำความดีและความชั่ว โดยมีภพภูมิอื่น เป็นผลรองรับการทำบุญและบาปของมนุษย์

เมื่อศึกษาเรื่องนี้ ทำให้เราทราบว่า เราได้อยู่คนเดียวในโลกใบนี้ เรายังมีเพื่อนต่างภพภูมิทั้งหยาบและละเอียดภายในจักรวาลเดียวกันอีกมาก และที่ต่างจักรวาลอีกนับประมาณไม่ถ้วน เมื่อเห็นดังนี้แล้วควรจะเบี่ยงหน่ายในการดำรงอยู่ในโลกใบนี้ และเร่งปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปสู่ฝั่งแห่งพระนิพพาน

บทที่ 4 เราศึกษาเรื่องกำเนิดจักรวาล สรรพสัตว์ และสรรพสิ่งทั้งหลาย ว่ามีวิวัฒนาการอย่างไร ความรู้เหล่านี้ได้มาจากคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งพระองค์ตรัสแล้วว่า หลังจากที่มีการเสื่อมสลายของจักรวาลเป็นเวลายาวนานหลายล้านๆ ปี จักรวาลได้เกิดการรวมตัวขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยการประชุมของธาตุดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 จนเป็นรูปร่างของจักรวาล ตามโครงสร้างของจักรวาลในบทที่ 3 เมื่อเป็นรูปร่างแล้ว ก็กำเนิดมนุษย์ยุคแรกที่เกิดจากพรหมที่หมดบุญลงมากินจวนดินจนกระทั่งกายหยาบ ผิพรรณที่เคยผ่องใส กลับหมองลง เกิดความแตกต่างจากพวกเดียวกัน อกุศลกรรมคือการดูถูกกันก็เกิดขึ้น อกุศลกรรมอื่นๆ เริ่มตามมา กิเลสที่อยู่ในจิตของมนุษย์ก็กำเริบ ทำให้ธาตุภายนอกวิปริต อาหารหยาบลง จากจวนดิน เป็นกระบิดิน เครือดิน จนกระทั่งเป็นข้าวสาลี ร่างกายของมนุษย์หยาบขึ้น ปรับเปลี่ยนร่างกายของพรหมที่ละเอียดให้หยาบถึงที่สุด เมื่อกินของหยาบมากเข้า

ก็ต้องมีการขับของเสียออกมา จึงปรากฏเพศหญิงและชายตามอำนาจแห่งวิบากกรรมในอดีต จากนั้นเข้าสู่ยุคของการตั้งบ้านเรือน การประกอบอาชีพ และการปกครอง ชาติที่เคยบริสุทธิ์ก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยอำนาจแห่งอกุศลกรรมของมนุษย์

บทนี้ทำให้เราเห็นลำดับขั้นตอนของการเกิดสรรพสัตว์สรรพสิ่ง ด้วยอำนาจแห่งอกุศลกรรม เราควรทำความเข้าใจในเรื่องเหล่านี้ เพื่อจะได้เกิดความสุข เบื่อหน่าย และเร่งกำจัดกิเลสที่ครอบงำจิตใจของเรา ด้วยการสั่งสมความดีให้ยิ่งขึ้นไป จะได้หมดกิเลสไปสู่ฝั่งแห่งพระนิพพานตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

บทที่ 5 เราศึกษาเรื่องของการเสื่อมถอยของมนุษย์อันเนื่องมาจากศีลธรรม เมื่อจักรวาล โลก ตั้งอยู่ มีมนุษย์ และสรรพสัตว์สรรพสิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น เมื่อเกิดขึ้น ความเสื่อมก็เกิดขึ้นมาตามลำดับมนุษย์แต่เดิมมีอายุยืนยาวเป็นอสงไขยปี อายุมนุษย์ก็เริ่มเสื่อมถอยลงเรื่อย แต่การเสื่อมถอยนั้นจะใช้ระยะเวลาที่ยาวนาน ด้วยอำนาจแห่งการกระทำของมนุษย์เอง ซึ่งส่วนใหญ่ล้วนเป็นการกระทำชั่ว ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ทำให้ธาตุในตัวของมนุษย์ไม่บริสุทธิ์ ส่งผลให้สิ่งแวดล้อมไม่บริสุทธิ์ เมื่อสิ่งแวดล้อมไม่บริสุทธิ์ จึงส่งผลให้อายุมนุษย์ลดลง สิ่งแวดล้อมก็เสื่อมลงจนกระทั่งถึงที่สุด จนกระทั่งยุคมิคัลลัญญี คือ ยุคที่เกิดการฆ่าทำลายล้างกันอย่างรุนแรง กระทั่งมีบุคคลกลุ่มหนึ่งหลบหนีไปและตั้งใจประกอบกุศลกรรม ทำให้ธาตุในตัวบริสุทธิ์ขึ้น สิ่งแวดล้อมต่างๆ กลับสมบูรณ์ขึ้นมา จนกระทั่งอายุของมนุษย์เจริญขึ้นอีก เป็นวงจรอย่างนี้ยาวนานนับเป็นล้านๆ ปี นับหน่วยเวลาไม่ได้ เรื่องนี้ทำให้เราทราบเหตุแห่งความเสื่อมถอยของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม วนเวียนซ้ำซาก และทราบได้ที่มนุษย์ไม่สั่งสมความดีอย่างต่อเนื่อง ก็จะกลับมาตกต่ำอยู่ร่ำไป

บทที่ 6 เราศึกษาเรื่องขบวนการแตกทำลายของโลก ซึ่งมีสิ่งที่ทำลายอยู่ 3 สิ่งด้วยกัน คือ ทำลายด้วยไฟ ด้วยน้ำ ด้วยลม เหตุแห่งการทำลายก็คงไม่พ้นกิเลสภายในตัวของมนุษย์ ที่กระทำอกุศลกรรม จนถึงที่สุด ทำให้สิ่งแวดล้อม ธาตุหยาบทั้งหลายไม่สมดุล เกิดวิปริต จนทำให้ธาตุตัวใดตัวหนึ่งกำเริบและมีอำนาจในการทำลายสรรพสัตว์และสรรพสิ่งทั้งหลาย ที่ล้วนประกอบจากธาตุ ย่อมมีวันแตกทำลาย ไม่ว่าวัตถุนั้นจะมีขนาดใหญ่เพียงใด ก็จักต้องถูกทำลายหมด แม้จักรวาลของเราก็ต้องถูกทำลาย มีเพียงการสั่งสมความดีเท่านั้นที่จะทำให้พ้นจากการถูกทำลายนี้ได้

บทที่ 7 เราศึกษาตัวอย่างของการเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์จากกรณีศึกษาในโรงเรียนอนุบาลฝันในฝันวิทยา ซึ่งตัดตอนมาบางส่วนเพื่อให้เห็นภาพการเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่างๆ โดยมีมนุษย์สภุมิเป็นศูนย์กลางในการสร้างความดีและความชั่ว เมื่อละโลกแล้วก็ย่อมไปเกิดในภพภูมิต่างๆ ในจักรวาลตามอำนาจแห่งกุศลและอกุศลกรรมที่ทำไว้ ทำให้เราทราบว่า เมื่อเราตายแล้วไม่ได้สูญหายไปไหน ตราบใดที่ยังไม่หมดกิเลสเข้าพระนิพพาน ตราบนั้นก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพภูมิในจักรวาล ซึ่งมีนับไม่ถ้วน โดยในแต่ละจักรวาล ก็มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไปในที่สุดเช่นกัน เมื่อเราทราบอย่างนี้จะได้เร่งสร้างความดีให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อดับกิเลสในใจ ไปสู่ฝั่งแห่งพระนิพพานให้ได้

บทส่งท้าย เป็นการรวบรวมสาระสำคัญจากบทเรียนทุกบทอีกครั้ง เพื่อเป็นการทบทวนสิ่งที่นักศึกษาได้เรียนผ่านมา และยังเสริมสาระบางประการเพื่อให้นักศึกษาเห็นภาพของวิชาจักรวาลวิทยาได้กว้างขึ้นอีกด้วย

8.5 สรุปสาระสำคัญวิชาจักรวาลวิทยา

ความเห็นของบุคคลในโลกนี้ มีความเห็นที่หลากหลายความเชื่อด้วยกัน บางคนเชื่อว่าโลกนี้มีโลกหน้ามี แต่บางคนไม่เชื่อ เป็นความเห็นคู่โลกมาทุกยุคทุกสมัย เป็นความเห็นที่พระลัทธิลัทธิพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นความเห็นผิด ที่มีผลต่อการกระทำของมนุษย์ ถ้าไม่เชื่อก็จะเป็นความละอาย และเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว จะก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งในปัจจุบัน และส่งผลถึงอนาคต ถึงชาติหน้า เมื่อโลกแล้วย่อมทนทุกข์ทรมานในอบาย ดังนั้นการนำเสนอเรื่องจักรวาลวิทยาก็มีวัตถุประสงค์ที่มีใช้มุ่งประเด็นการศึกษาเพื่อค้นหาความจริงของจักรวาลอย่างที่เราทุกคนไปศึกษาตั้งแต่ทุกบทเรียนที่นักศึกษาได้เรียนผ่านมามาแล้วสรุปลงในเรื่องของลัทธิทั้งสี่

เมื่อนักศึกษา เรียนรู้เนื้อหาทุกบทแล้ว นักศึกษาคงจะทราบว่า การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไปของจักรวาล และอนันตจักรวาลอันไม่มีประมาณนั้น เราเป็นเพียงส่วนเล็กๆ ส่วนหนึ่ง ในจักรวาล แล่นกฎจักรวาล อนันตจักรวาล ดังนั้นย่อมต้องเสื่อมสลายไปตามกฎแห่งไตรลักษณ์เช่นเดียวกัน

เนื่องจากวงจรการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไปของจักรวาลนั้น แต่ละช่วงใช้ระยะเวลาที่ยาวนานมาก มนุษย์มีเวลาอยู่ในโลกนี้อย่างจำกัด โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันนี้มีอายุกับเฉลี่ยเพียง 75 ปี ถ้าเทียบระยะเวลาระหว่างการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายของจักรวาลกับระยะเวลาที่มีมนุษย์มีชีวิตอยู่แล้ว เป็นสัดส่วนที่เทียบกันไม่ได้ ฉะนั้นเมื่อมนุษย์ตายไปแล้วไม่ได้สูญไปไหน แต่ยังคงวนเวียนอยู่ในภพ 3 ภูมิ 31 ในจักรวาลนี้ และอีกอนันตจักรวาล เป็นจำนวนครั้งมากมายนับไม่ถ้วน

นอกจากนี้ ยังทำให้เราทราบถึงความเป็นจริงของจักรวาล โลก และชีวิตว่า มนุษย์เป็นภูมิที่เป็นศูนย์กลางของการสร้างบุญและบาป มนุษย์มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของจักรวาล โลก และสรรพสิ่งทั้งหลาย หากมนุษย์กระทำแต่กุศลกรรมด้วยกาย วาจา ใจ จักรวาลและโลกจะเจริญขึ้น และถ้าทำดีจนถึงที่สุด ก็จะมีโอกาสหลุดพ้นจากกิเลสอาสวะ ไปสู่ฝั่งแห่งนิพพานได้ แต่หากกระทำอกุศลกรรมด้วยกาย วาจา ใจ จักรวาลและโลกก็จะเสื่อมสลายไป ดังนั้นเมื่อเราทราบความจริงเช่นนี้แล้ว ควรที่จะเบี่ยงเบนในการเวียนเกิดเวียนตายในภพสาม ควรแล้วที่จะเลิกท่องเที่ยวอยู่ในคุกแห่งนี้ แล้วแสวงหาหนทางพ้นทุกข์ โดยการสั่งสมบุญ สร้างความดี บำเพ็ญบารมีให้มากที่สุด เมื่อบารมีเต็มเปี่ยมย่อมสามารถนำพาตนเองเข้าสู่บรมสุขที่แท้จริง และทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรนำพาชาวโลกไปสู่สันติสุขอันไพศาลได้อย่างแน่นอน

และจากการศึกษาเรื่องจักรวาลวิทยา ถ้าเรามองอีกแง่มุมหนึ่ง จะทำให้เราซาบซึ้งถึงพระมหากษัตริย์คุณอันยิ่งใหญ่ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงชี้ให้เห็นว่า โลกที่เราอาศัยอยู่ จักรวาลที่เราอาศัยอยู่นี้ เป็นคุกที่คุมขังสัตว์โลกทั้งหลาย ให้เวียนว่ายตายเกิดเป็นวัฏจักรซ้ำแล้วซ้ำเล่าไม่มีวันสิ้นสุด เมื่อละจากมนุษย์ก็เปลี่ยนภพภูมิไปตามอำนาจแห่งบุญและบาปที่ตนกระทำไว้ หากทำความดีไว้มากก็ไปสู่สุคติภูมิ มีสวรรค์ชั้นต่างๆ เป็นต้น ได้เสวยสุขจากผลแห่งความดีนั้น หากทำความชั่วไว้มากก็มีทุคติภูมิเป็นที่รองรับ ต้องเสวยทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส เป็นอยู่อย่างนี้ยาวนานนับภพนับชาติไม่ถ้วน

การที่พระพุทธองค์ทรงชี้ให้เห็นอย่างนี้ได้ เพราะพระองค์ทรงเวียนว่ายตายเกิดอย่างนี้มานับภพนับชาติไม่ถ้วน เมื่อพระองค์ทรงทราบว่า โลกนี้คือคุก พระองค์ก็ทรงฝึกฝนตนเอง สังเกตความดีงามอย่างยิ่งยวด และตั้งความปรารถนาว่า ถ้าพ้นจากคุกนี้ไปได้ พระองค์จะทรงนำสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากคุกนี้ไปด้วย ในที่สุดพระองค์ก็ทรงแหกคุก หลุดพ้นจากที่คุมขัง เครื่องพันธนาการ คือ กิเลสที่ร้อยรัดอยู่ในจิตใจของพระองค์ จนสามารถปราบกิเลสให้หมดสิ้นได้เป็นผลสำเร็จ จากนั้นพระองค์ทรงทำหน้าที่กัลยาณมิตร แนะนำสั่งสอนสัตว์โลก ให้หลุดพ้นจากคุกอันเป็นที่คุมขังนี้ ตลอดระยะเวลาที่พระองค์ทรงมีพระชนมชีพอยู่ แม้พระองค์จะดับขันธปรินิพพานนานกว่า 2,500 ปีมาแล้ว แต่คำสอนของพระองค์อันเป็นมรดกธรรมอันล้ำค่า ยังคงถูกจารึกบันทึกไว้ให้ชาวโลกทั้งหลายได้ศึกษาปฏิบัติตาม ตราบกระทั่งทุกวันนี้

8.6 พระพุทธเจ้าเป็นกัลยาณมิตรผู้ประเสริฐที่สุด

ดังที่กล่าวแล้วเบื้องต้นว่า แม้ว่าพระพุทธองค์จะดับขันธปรินิพพานไปแล้ว แต่คำสอนของพระองค์ยังดำรงอยู่ จากการที่เราได้ศึกษาวิชาจักรวาลวิทยา ซึ่งมีเนื้อหาส่วนใหญ่มาจากคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงแสดงในโอกาสต่างๆ แล้วนำมารวบรวมเรียบเรียงให้เป็นเนื้อหาวิชาจักรวาลวิทยา คำสอน ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นคำสอนที่ทรงคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของเราอย่างยิ่ง ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เป็นคำสอนที่มุ่งปรับความเห็นผิดของชาวโลกให้ถูกต้องตรงความเป็นจริง เช่น ความเชื่อเรื่องโลกนี้โลกหน้าไม่มี พระพุทธองค์ก็ทรงแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า โลกนี้โลกหน้ามี และมีมากมายนับไม่ถ้วนอีกด้วย แต่เป็นภพที่ละเอียดที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า แต่สามารถมองได้ด้วยธรรมจักษุของพระองค์ เหล่านี้เป็นต้น

เราคงจะสรุปสาระสำคัญตรงนี้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นกัลยาณมิตรที่ประเสริฐที่สุดในโลก หากขาดกัลยาณมิตรเช่นพระองค์แล้ว เหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลายคงมีแต่ความทุกข์ ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ตลอดจนความทุกข์ในอบายที่ยาวนาน และเราคงจะวนเวียนอยู่ในภพสามนี้อีกยาวนาน หาทางหลุดพ้นออกไปได้ยาก โอกาสบรรลุมรรคผลนิพพานนั้นมีน้อยเต็มที ดังนั้นกัลยาณมิตรจึงมีส่วนอย่างสำคัญที่ปรับความเห็นของเราให้ตรงตามความเป็นจริง และมีบทบาทอย่างสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของเรา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับกัลยาณมิตรเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ตรัสไว้ใน กัลยาณมิตตาทิพวรรค ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น หรืออกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไป เหมือนความเป็นผู้มีมิตรดี

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลมีมิตรดี กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้น แล้วย่อมเสื่อมไป”¹

จากพุทธพจน์บทนี้ ทำให้เราทราบความสำคัญของกัลยาณมิตร ที่จะคอยแนะนำชี้แนวทางที่ถูกต้องให้แก่เรา ให้ประกอบแต่กุศลกรรม ละอกุศลกรรมให้หมดสิ้น ส่วนอกุศลกรรมที่ยังไม่ได้ทำก็แนะนำไม่ให้กระทำอีก การมีกัลยาณมิตรเป็นสิ่งที่ดีดังที่กล่าวมานี้

ยังมีพุทธพจน์อีกบทหนึ่งที่แสดงถึงความสำคัญของกัลยาณมิตร และพระองค์ทรงเป็นที่สุดแห่งกัลยาณมิตรที่ชัดเจน ดังเรื่องที่พระอานนท์กล่าวกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า การมีกัลยาณมิตรเป็นกึ่งหนึ่งแห่งพรหมจรรย์ ในการครองชีวิตอันประเสริฐ เมื่อพระองค์ได้สดับดังนั้นแล้ว จึงทรงคัดค้านทันที โดยตรัสแสดงว่า กัลยาณมิตรเป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์ดังนี้

“ดูก่อนอานนท์ เธออย่ากล่าวอย่างนั้น ดูก่อนอานนท์ ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีจิตอ่อนโยนในคนที่ดีนี้ เป็นพรหมจรรย์ทั้งหมดเลย”²

ครั้นแล้ว พระพุทธองค์ทรงแสดงต่อไปอีกว่า พระองค์คือกัลยาณมิตร ผู้นุเคราะห์สัตว์โลกทั้งหลายให้บรรลุความหลุดพ้นดังนี้

“ดูก่อนอานนท์ ด้วยว่าอาศัยเราเป็นมิตรดี สัตว์ทั้งหลายผู้มีความเกิดเป็นธรรมดา ย่อมหลุดพ้นจากความเกิดได้ สัตว์ทั้งหลายผู้มีความแก่เป็นธรรมดา ย่อมหลุดพ้นจากความแก่ได้

สัตว์ทั้งหลายผู้มีความเจ็บป่วยเป็นธรรมดา ย่อมหลุดพ้นจากความเจ็บป่วยได้

สัตว์ทั้งหลายผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมหลุดพ้นจากความตายได้

สัตว์ทั้งหลายผู้มีความโศก ความรำไร ความทุกข์ ความเสียใจ และความคับแค้นใจเป็นธรรมดา ย่อมหลุดพ้นจากความโศก ความรำไร ความทุกข์ ความเสียใจ และความคับแค้นใจได้”

สาระสำคัญของพุทธพจน์ทั้งหมดนี้ อาจกล่าวได้ว่า ความสำคัญของกัลยาณมิตร อยู่กับการเป็นผู้ปลุกฝัง สั่งสอน อบรม ชี้แนะ ประคับประคองบุคคลให้ประพฤติปฏิบัติเฉพาะแต่กุศลธรรม จนเกิดเป็นลักษณะนิสัย ซึ่งจะส่งผลให้สัมมาทิฐิพัฒนาขึ้นในจิตใจของเขา ยิ่งๆ ขึ้นไปตลอดชีวิต สามารถครองชีวิตอยู่อย่างสันติสุขและบรรลุความหลุดพ้นได้ในที่สุด ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นแบบอย่างอันประเสริฐในการทำหน้าที่กัลยาณมิตร

¹ อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต, กัลยาณมิตตคาทิวรรค, มก. เล่ม 32 ข้อ 72 หน้า 142.

² ทุติยอัปมาทสูตร, สังยุตตนิกาย สคาถวรรค, มก. เล่ม 24 ข้อ 382 หน้า 482.

จากเรื่องกัลยาณมิตร ยังมีข้อคิดสุดท้ายที่ขอฝากให้กับนักศึกษาทุกท่านดังนี้

เมื่อเราเปิดตำราพระไตรปิฎกจะพบว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นสหายกัลยาณมิตรนั้น มิได้มีพระพุทธรูปของเราเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น แต่ยังมีนบอสงไขยพระองค์ไม่ถ้วน ซึ่งทุกพระองค์ล้วนทรงทำหน้าที่กัลยาณมิตรแนะนำสรรพสัตว์ทั้งหลายตลอดพระชนมชีพของพระองค์ โดยที่แต่ละพระองค์ก็มีเวลาอยู่อย่างจำกัด ในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรเช่นเดียวกัน

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นนี้เอง ทำให้เราทราบว่า แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ตกอยู่ในกฎแห่งไตรลักษณ์เช่นเดียวกัน คือ มีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไป เพียงแต่พระองค์สามารถหลุดพ้นจากภพสามอันเป็นที่คุมขังสัตว์โลกออกไปได้แล้ว ทำให้เราต้องมองย้อนกลับมาดูตัวของเราเองว่า เราก็คงจะเกิดมานับภพนับชาติไม่ถ้วนแล้วเช่นกัน ผ่านยุคของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามานับอสงไขยพระองค์ไม่ถ้วน แต่ทำไมเรายังอยู่ในโลกใบนี้ ยังเวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่รู้จักจบจักสิ้น เมื่อไรเราจึงจะหลุดพ้นจากทุกข์เสียที

วิชาจักรวาลวิทยา เป็นส่วนหนึ่งที่เป็นมรดกธรรมอันประเสริฐสุดที่พระองค์ทรงแสดงไว้ นักศึกษาควรทำความเข้าใจที่ตนเองได้ศึกษาคำสอนอันทรงคุณค่านี้ และขอให้นำไปขบคิดพิจารณาให้ถ่องแท้นำไปฝึกฝนตนเองเพื่อให้หลุดพ้นจากโลกอันเป็นที่คุมขังสัตว์ตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราไปให้ได้ในที่สุด

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 8 สรุปสาระสำคัญจากการศึกษาจักรวาลวิทยา จบโดยสมบูรณ์แล้วโปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 8 และกิจกรรม 8.1, 8.2 ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 8

